

Dějiny naděje

Rutger Bregman

LIDSTVO

Dějiny naděje

Rutger Bregman

[illegible]

PRAHA 2022

LIDSTVO

Dějiny naděje

Rutger
Bregman

Překlad této knihy podpořil Nizozemský literární fond.

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

JEDENÁCTÝ TITUL

V EDIČNÍ ŘADĚ CROSSOVER

NAKLADATELSTVÍ ARGO

Edici řídí Oldřich Vágner

Přeložila Veronika Horáčková

Copyright © 2019 by Rutger Bregman

DE MEESTE MENSEN DEUGEN originated on The Correspondent,
unbreaking news.

www.thecorrespondent.com

Infographics by De Correspondent

All rights reserved including the rights of reproduction in whole or
in part in any form.

Czech edition © Argo, 2022

Translation © Veronika Horáčková

Cover and typography © Matěj Růžička, 2022

ISBN 978-80-257-3693-7 (váz.)

ISBN 978-80-257-3797-2 (e-kniha)

OBSAH

ÚVOD	→ 15
1. NOVÝ REALISMUS	→ 23
2. SKUTEČNÝ PÁN MUCH	→ 39
I. PŘIROZENÝ STAV	→ 57
3. VZESTUP <i>HOMO PUPPY</i>	→ 65
4. PLUKOVNÍK MARSHALL A VOJÁCI, KTEŘÍ NESTŘÍLELI	→ 89
5. PROKLETÍ CIVILIZACE	→ 105
6. TAJEMSTVÍ VELIKONOČNÍHO OSTROVA	→ 123
II. PO OSVĚTIMI	→ 145
7. V SUTERÉNU STANFORDOVY UNIVERZITY	→ 149
8. STANLEY MILGRAM A GENERÁTOR ŠOKŮ	→ 165
9. SMRT CATHERINE SUSAN GENOVESEOVÉ	→ 183
III. PROČ DOBRÍ LIDÉ DĚLAJÍ ŠPATNÉ VĚCI	→ 197
10. JAK EMPATIE ZASLEPUJE	→ 203
11. JAK MOC KORUMPUJE	→ 223
12. OMYL OSVÍCENSTVÍ	→ 239
IV. NOVÝ REALISMUS	→ 249
13. SÍLA VNITŘNÍ MOTIVACE	→ 259
14. <i>HOMO LUDENS</i>	→ 273
15. TAKHLE VYPADÁ SKUTEČNÁ DEMOKRACIE	→ 287
V. DRUHÁ TVÁŘ	→ 307
16. POPÍJENÍ ČAJE S TERORISTY	→ 313
17. NEJLEPŠÍ LÉK NA NENÁVIST, RASISMUS A PŘEDSUDEKY	→ 333
18. KDYŽ VOJÁCI VYŠLI ZE ZÁKOPŮ	→ 349

ZÁVĚR: DESET PRAVIDEL PRO ŽIVOT —————→ 363

PODĚKOVÁNÍ —————→ 381

POZNÁMKY —————→ 383

REJSTŘÍK —————→ 423

Rodičům

„Člověk se stane lepším,
až mu ukážete, jaký je.“

— ANTON PAVLOVIČ ČECHOV (1860—1904)

V předvečer druhé světové války si vedení britské armády dělalo velké starosti. Londýn byl v bezprostředním ohrožení. Podle jistého Winstona Churchilla bylo město „největším cílem na světě, obrovskou tučnou drahou krávou, která je uvázaná, aby přilákala predátora!“¹

Jméno onoho predátora? Adolf Hitler. Pokud národ podlehne teroru jeho bombardérů, bude s Velkou Británií konec. „Doprava se zastaví, bezdomovci budou křičet o pomoc a město upadne do naprostého chaosu,“ obával se jeden britský generál.² Miliony občanů se psychicky zhroutlí. Armáda se ani nedostane k boji, protože bude muset krotit hysterické davy. Churchill předvídal, že se nejméně tři až čtyři miliony Londýňanů dají na útěk.

Tomu, kdo chtěl vědět, jaká pohroma visí ve vzduchu, stačilo otevřít jednu jedinou knihu: *Psychologie davu*. Její autor, Francouz Gustave Le Bon, byl jedním z nejvlivnějších učenců své doby. Hitler knihu přečetl do posledního písmenka, stejně jako Mussolini, Stalin, Churchill a prezident Roosevelt.

Le Bon v ní podrobně vysvětlil, co se děje v krizových situacích. Napsal, že téměř okamžitě „sestupuje člověk na žebříčku civilizace

o několik stupňů níže“. ³ Potom se začne šířit panika a násilí. A pak se ukáže naše pravá povaha.

Devatenáctého října 1939 předložil Hitler svým generálům plán útoku. „V danou chvíli může a bude následovat nelítostný zásah *Luftwaffe* s cílem zlomit britskou snahu o odpor.“ ⁴

Britové se obávali, že je příliš pozdě. Nějaký čas ještě uvažovali o tom, že by pod Londýnem vyhrabali síť krytů, ale nakonec od tohoto záměru upustili. Lidé paralyzovaní strachem by možná už nikdy nevyšli nahoru. Za městem bylo narychlo zřízeno několik polních psychiatrických nemocnic, aby přijaly první oběti.

A pak to začalo.

Sedmého září 1940 přeletělo přes Lamanšský průliv 348 německých bombardérů. Bylo pěkné počasí. Když se v 16.43 rozezvučely sirény, mnoho obyvatel Londýna bylo venku a dívalo se na oblohu.

Onen zářijový den vstoupí do dějin jako „černá sobota“ a období, které následovalo po ní, jako „Blitz“. Jenom na Londýn dopadlo během devíti měsíců více než 80 000 bomb. Z povrchu zemského zmizely celé čtvrti. Milion budov byl poškozen nebo zcela zničen a o život přišlo přes 40 000 lidí.

Jak Britové reagovali? Co se stalo, když byly miliony z nich několik měsíců terorizovány dopadajícími bombami? Začali se chovat hystericky, surově, nebo snad ještě hůř?

Začněme zprávou jednoho kanadského psychiatra.

V říjnu 1940 projížděl Dr. John MacCurdy jihovýchodním Londýnem. Navštívil chudou čtvrť, která byla bombardováním těžce poškozena a kde každých sto metrů vězel kráter nebo ruina. Jestli lidé někde panikařili, muselo to být právě tady.

Psychiatr popsal situaci krátce poté, co utichl letecký poplach, následovně:

Malí chlapci si dál hráli na chodníku, zákazníci smlouvali, policista s majestátní nudou řídil dopravu a cyklisté vzdorovali smrti

a dopravním předpisům. Nikdo z lidí, které jsem viděl, nehleděl na oblohu.⁵

Pokud budete číst o tom, co se dělo v měsících blitzkriegu, narazíte pouze na popis podivuhodného klidu, který se na Londýn snesl. Jeden americký novinář kupříkladu zpovídal britský manželský pár v jejich kuchyni. Zatímco se chvěla okna, oni si v klidu vychutnávali čaj. Novinář se jich zeptal, jestli nemají strach. „Kdepak. A kdybychom ho měli, k čemu by nám to bylo?“⁶

Všechno nasvědčovalo tomu, že Hitler nevzal v úvahu typický britský charakter. Stoický klid. Suchý humor. Podnikatelé postavili před rozvaliny, kde kdysi byly jejich obchody, cedule s nápisy: „MORE OPEN THAN USUAL“ („Otevřeno více než obvykle“). Majitel jedné hospody na vzniklou spoušť vtipně zareagoval následujícím způsobem: „OUR WINDOWS ARE GONE, BUT OUR SPIRITS ARE EXCELLENT. COME IN AND TRY THEM.“ („Okna máme pryč, ale naše lihoviny jsou znamenité. Přijďte a ochutnejte.“)^{*7}

Britové na bomby Luftwaffe reagovali podobně jako na zpoždění vlaku: byly sice otravné, ale dalo se s nimi žít. Vlaky mimochodem jezdily během Blitzu dál a škoda na ekonomice také nebyla nijak významná. V dubnu 1941 byla britská válečná výroba ovlivněna víc Velikonočním pondělím, kdy měli všichni volno, než následky bombardování.⁸

Za několik měsíců se o německém bombardování mluvilo už jenom jako o počasí: „Včera se hodně blýskalo, že?“⁹ Jeden americký spisovatel napsal, že se „Angličané začnou nudit rychleji než kdokoli jiný“ a už téměř nikdo nehledá úkryt.^{**10}

A ona předpokládaná duševní devastace? Ty miliony traumatizovaných obětí, před kterými odborníci varovali? Nebylo po nich ani vidu. Lidé samozřejmě pociťovali obrovský smutek a zlost a byli hluboce zarmouceni ztrátou blízkých.

* Jedná se o slovní hříčku; anglické „spirit“ znamená nejen „lihovina“, ale také „duch“, „elán“ či „nálada“. (Pozn. překl.)

** Na začátku roku 1941 bylo využíváno pouze osm procent krytů. Viz *The Bombing War*, str. 137.

Polní psychiatrické nemocnice však zůstaly prázdné. Co víc: duševní zdraví mnoha Britů se zlepšilo. Závislost na alkoholu se snížila. Sebevraždu páchalo méně lidí než v době míru. Řada obyvatel se po válce dokonce toužila vrátit zpátky do dob Blitzu, kdy si všichni pomáhali a bylo jedno, jestli je člověk levičák nebo pravičák, a jestli je chudý nebo bohatý.¹¹

„Blitz britskou společnost v mnoha směrech posílil,“ napsal později jeden britský historik. „Hitler byl rozčarován.“¹²

Celkově vzato se slavný psycholog davového jednání Gustave Le Bon nemohl mýlit víc. Krizová situace v lidech neprobudila to nejhorší. Britský lid na žebříčku civilizace naopak o několik stupňů vystoupal. „Odvaha, humor a laskavost obyčejných lidí,“ jak si zapsala do deníku jedna americká novinářka, „jsou ve světle této noční můry udivující.“¹³

Nečekaně pozitivní vliv německého bombardování na morálku Britů vedl k nové vojenské diskusi. Také Velká Británie disponovala množstvím bombardérů, a tak se nabízela otázka: jak je lze nejlépe použít proti nepříteli?

Experti Royal Air Force se překvapivě nadále domnívali, že odhodlání národa je možné zlomit. A to bombardováním. Jistě, u vlastního britského lidu se to možná nepovedlo, ale to byl výjimečný případ. Žádný jiný národ na světě není tak věčný a statečný. Odborníci tvrdili, že Němci nesnesou „ani čtvrtinu“ počtu bomb, co Britové. Nepříteli tak jako tak „chyběla morální odolnost“.¹⁴

Tito experti měli velkou oporu v Churchillově blízkém příteli Fredericku Lindemannovi, známému také jako lord Cherwell. Na jednom z mála jeho portrétů, které existují, je vidět vysokého muže s buřinkou, vycházkovou holí a chladným pohledem.* Během vášnivých diskuzí

* I přátelé, kteří Fredericka Lindemanna dobře znali, ho popisovali následovně: „Vždycky si myslel, že má ve všem pravdu, a když se mýlil, nechtěl to nikdy přiznat“, „Měl tendenci vnímat rozdílné názory jako osobní urážku“, „I když o nějakém tématu nic nevěděl, neodradilo ho to od toho, aby o něm řečnil“. Viz Hugh Berrington: „When Does Personality Make a Difference? Lord Cherwell and the Area Bombing of Germany“, *International Political Science Review*, roč. 10, č. 1, 1989.